

2024.12.hó

NAGYHUTA KÖZSÉG TELEPÜLÉSTERVEI ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

KRATU Településmérnöki és Tanácsadó Kft

TARTALOMJEGYZÉK

I.	ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT	2
1.	A TELEPÜLÉS TÖRTÉNETI LEÍRÁSA	2
1.1.	A település helye a településhálózatban, térségi kapcsolatok	2
1.2.	A település kialakulásának történeti leírása, tájhasználat, tájszerkezet.....	3
1.3.	Településszerkezet, településkarakter.....	5
1.4.	Falutörténet.....	8
2.	A VÉDETT MŰEMLÉKI ÉRTÉKEK TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRA	8
2.1.	A világörökségi és a világörökségi várományos helyszínek, területek	8
2.2.	Az országos építészeti örökség elemei.....	8
2.3.	A védetté nyilvánított régészeti lelőhelyek	8
2.4.	Táj- és természetvédelem.....	9
3.	A HELYI ÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉG TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRA.....	11
3.1.	Általános építészettörténeti adatok	11
3.2.	Településszerkezet, településkép, telekstruktúra, utcaképek	14
3.3.	Helyi egyedi értékek	16
II.	A RENDEZÉS SORÁN TERVEZETT VÁLTOZÁSOK HATÁSELEMZÉSE	17
1.	A tervezett változások ismertetése.....	17
2.	A tervezett változások hatása	18
2.1.	A tervezett változások hatása a régészeti örökségre	18
2.2.	A tervezett változások hatása a műemléki értékekre	18
2.3.	A tervezett változások hatása a helyi építészeti örökségre.....	18
2.4.	A tervezett változások hatása a táj- és természetvédelem értékeire.....	19
2.5.	Összefoglaló	19
III.	ÉRTÉKVÉDELMI TERV	20
1.1.	Az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények.....	20
1.2.	Önkormányzati feladatok.....	20
IV.	NYILATKOZAT.....	21
V.	RÉGÉSZETI SZAKÁGI MUNKARÉSZ	21

I.ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

1. A TELEPÜLÉS TÖRTÉNETI LEÍRÁSA

1.1. A település helye a településhálózatban, térségi kapcsolatok

Nagyhuta község az Észak-Magyarországi régióban, Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye északkeleti szélén található a Sátoraljaújhelyi járásban. A település a megyeszékhelytől, Miskolctól körülbelül 93 km-re, a járás központjától, Sátoraljaújhelytől 23 km-re, a fővárostól pedig körülbelül 262 km-re helyezkedik el.

A községet északi és keleti oldalán a Sátoraljaújhelyi járáshoz tartozó települések határolják. Északon Nyíri, Bózsza és Kishuta, míg keleten Kovácsvágás alkotja a szomszédságot. Délen a Sárospataki járáshoz tartozó Makkoshotyka és Háromhuta, nyugaton pedig a Gönci járás részét képező Regéc és Telkibánya határolja a községet.

Forrás: wikipedia.org

Nagyhuta az Északi-középhegység nagytáján fekvő település, amely a Tokaj–Zempléni-hegyvidék középtájához, azon belül pedig a Központi-Zemplén kistájhoz tartozik.

A község zsáktelepülés. Közúton kizárólag a 37125. j. országos mellékúton lehet megközelíteni, a településtől északnyugatra található Kishuta irányából. A legközelebbi főút a településtől 20 km-re, keleti irányban haladó 37. sz. II. rendű főút, amely Pálházán és Sátoraljaújhelyen át érhető el. A legközelebbi gyorsforgalmi út a kb. 35 km-re lévő M30-as autót, amely nyugati irányban Pálházán és Telkibányán át közelíthető meg Hidasnémetinél.

A község fő közlekedési tengelyét a 37125. j. országos mellékút (belterületi szakaszán Petőfi Sándor utca) alkotja, amely egyben a kapcsolatot is biztosítja a szomszédos Kishuta felé.

Forrás: utcakereso.hu

1.2. A település kialakulásának történeti leírása, tájhasználat, tájszerkezet

A Hegyközi-dombságban, a Som-patak völgyében kialakított települést elsőként 1763-ban említették Huta Radvaniensis néven. Hasonlóan a térség többi, huta nevet viselő településéhez, Nagyhuta is a kiterjedt erdők írtványain alapított falu, amely a Som-patak mellett épült, helyben kitermelhető fára alapozott üveghutáról kapta a nevét. Az üveghuta és a környezetében kialakult, szlovák nemzetiségű üveghuta-munkások által lakott település alapítása Rolly József nevéhez fűződik, aki zálogba kapta a területet.

Első katonai felmérés (1763-1787) (1784)

Második katonai felmérés (1806-1869) (1857)

Az **első katonai felmérés** idején Nagyhutának még a teljes egészét az erdőterületek uralták. A kiterjedt erdőségek faállománya alapozta meg az üveghuta és az annak környezetében, az üveghuta-munkások által lakott település létrejöttét. A felmérésen az erdőségeket keresztülszelő völgyek és az azokban haladó vízfolyások fedezhetők fel.

A **második katonai felmérés** térképén már látszik a település a Som-patak völgyében. A Huta Sompataki Kis nevet viselő településen a völgyvonulatokat követő utca mentén alakult ki a lakott terület, három irányban elnyúlva, Y alakban. A falu épületeit kertek övezik, az összefüggő erdők helyét a település magja körül néhol művelt mezőgazdasági területek vették át. A település északnyugati részén markánsan kirajzolódik a Kemence-patak (Kemenczpatak) völgye, melyet szélesebb gyepterületekkel övezett sáv kísér.

A település lakosságának az üveggyártáson, erdei munkán kívül egyéb kereseti lehetősége nem igen volt. Az irtással szerzett köves, meredek földterületek a letelepült szlovák nemzetiségű lakosságnak nem adtak biztos megélhetést, ezért kényszerültek a férfiak vándoripart, az asszonyok pedig vándorkereskedelmet folytatni.

A **harmadik katonai felmérés**en nem mutatkozik számottevő változás a területhasználatban. Az ekkor a Sompataki nagyhuta nevet viselő település lakott területe nem bővült számottevően. A tájat továbbra is a kiterjedt erdőterületek uralják, míg a lakott területet mezőgazdasági területek, szántók és legelők övezik. A Kemence-patakot továbbra is széles sávban gyepterületek kísérik.

Az **1941-es katonai felmérés** már markánsabb változásokat mutat. Ugyanakkor a már Nagyhuta nevet viselő falu lakott területe ekkorra sem bővült számottevően. A lakott terület déli részén, az elágazásnál már látható a római katolikus templom. A település nagy részét továbbra is a kiterjedt erdőterületek uralják, a Kemence-patakot kísérő gyepterületek kiterjedése azonban jelentősen

csökkent. A Kemence-patak nyugati szakasza mentén már felfedezhető a Kőkapu vadászkastély. Meghatározó jelentőségű változás, hogy a település északi részén, a Kemence-patak völgyében már látható az erdei vasút, amely Magyarország legrégebbi keskeny nyomtávú erdei kisvasútja. A pálya első szakaszának (a pálházi fűrészmalom és a kőkapui kastély között) építését gróf Károlyi László kezdeményezte 1888-ban. A vasútnak eredetileg ipari funkciója volt. A farönkszállító kocsikat lovak vontatták, ezért első elnevezése lóüzemű görpálya volt. 1902-től már gőzvasút pőfögött a vonalon, de az általuk okozott erdőtüzek miatt néhány év után visszatértek a lóvontatásra. 1958-tól a személyszállítás is megindult a vonalon, amelyen 1968-ban jelentek meg a dízelmozdonyok. A kisvasút működtetését 1980-tól szüneteltették, majd jelentős társadalmi összefogásnak köszönhetően 1989-ben újra megindulhatott a forgalom a ma már 9,3 km hosszú pályán (Rostalló és Pálháza között). Mára csupán turisztikai funkciója van a kisvasútnak, amellyel nagyjából 50 ezer ember utazik évente.

III. katonai felmérés (1869-1887) (1875)

Magyarország katonai felmérése (1941)

Az 1950-es évekig a hegyközi falvakban az állattartás és kisebb részben a földművelés volt a megélhetés alapja. A rosszabb természeti adottságok miatt azonban még a szántófölddel rendelkezők is egyéb kiegészítő foglalkozást űztek, egyebek mellett aratni jártak a délebbi falvakba, fát fuvaroztak, illetve a munkaképes férfiak a környező települések ipari üzemeibe (pl. Hollóháza porcelángyára, Pálháza fafeldolgozója) jártak el dolgozni, míg a nők esetenként házicselédként dolgoztak főleg Sátorajújhelyen és Sárospatakon. A mezőgazdaság rossz helyzetén az 1945-ös földosztás sem változtatott sokat, hiszen sok volt az igénylő, de kevés a föld. A megélhetést ezért továbbra is főleg az erdő (Állami Erdőgazdaság) és a környékbeli ipari üzemek biztosították.

Topográfiai térkép

A **topográfiai térképen** látható, hogy az erdőterületek aránya számottevően nem változott, a tájképet továbbra is az erdőségek uralják. A mezőgazdasági területek kiterjedése szintén nem változott nagymértékben, ezen területek a korábbiakhoz hasonlóan a lakott terület körül, főként a településtől keletre, illetve kisebb kiterjedésben a Kémence-patak mentén húzódnak. A lakott terület kismértékben bővült csak északi irányban, elnyerve ezzel a belterület a mai kiterjedését. A lakott terület délkeleti oldalán, az elágazás közelében felfedezhető a temető. A településtől nyugatra látható, hogy a Kőkapu vadászkastélyhoz vezető út dél felé elágazik és kanyargós műút szeli át az erdőséget a Komlóská-patak völgyében egészen Háromhutaig.

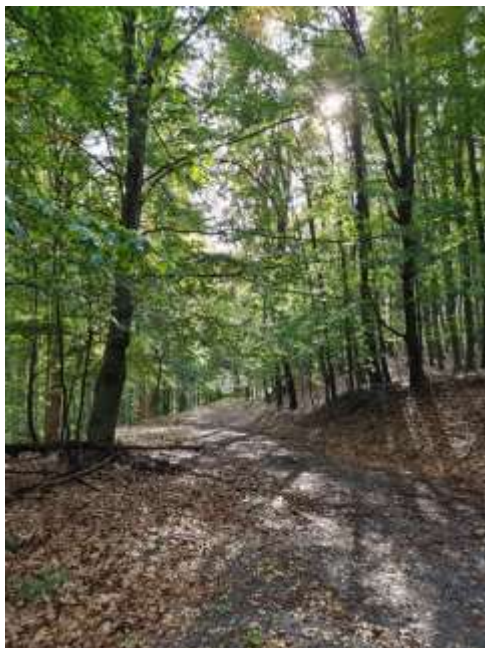
A XX. század végétől a település műszaki infrastruktúrája folyamatosan fejlődött, kiépült a vezetékes ivóvíz, a szennyvíz hálózat és a vezetékes gáz. Bár a település népessége 1970-ig hullámozott ugyan, de számottevően bővült, az egykor 300 fős községben mára a lakosság száma 80 fő körüli lélekszámmra csökkent.

1.3. Településszerkezet, településkarakter

Nagyhuta településszerkezetét, táji megjelenését változatos domborzati adottságok jellemzik, illetve a külterületet uraló értékes természetes erdőterületek, a patakvölgyekben fennmaradt rétek és legelők tájképileg is értékes területei, valamint a Som-patak völgyében megbújó településmag határozza meg.

Az erdőterületek dominanciáját jól mutatja a művelési ágak megoszlása. Messze a legnagyobb arányban az erdőterületek vannak jelen a településen, az erdősültség mértéke a környező településekhez képest is, de az országos átlaghoz képest is jóval magasabb (91 %). A tájtörténeti vizsgálatok alapján a település erdeinek kiterjedése közel ekkora volt a múltban is. A település erdősültsége olyannyira magas, hogy a belterületen kívül a község szinte teljes egészét kiterjedt értékes, összefüggő erdőterületek borítják, amelyek országos védeltséget élveznek. Nagyhatán az erdőterületek abszolút meghatározó aránya mellett a szántó művelési ágban nyilvántartott területek aránya alacsony, mindössze 3 %. A szántók a belterület közelében, attól nyugatra és keletre fekvő apróparcellás területeken helyezkednek el. Ezenkívül a településen elszórtan található néhány szántóként nyilvántartott földrészlet az erdőterületek irtásain, illetve a Kémence-patak mentén. A szántóként nyilvántartott területek telekstruktúrája a felaprózottság jellemző, ebben a tekintetben kiskertes jelleget mutatnak, azonban a valóságban a tájban ez nem jelenik meg látható módon. A településen a domborzati és természeti adottságoknak köszönhetően összefüggő, művelt szántóterületek nem jelennek meg a tájszerkezetben. A felhagyott parlag területeken erőteljes szukcessziós folyamatok figyelhetők meg, melyek előrehaladtával természetközeli cserjésedő, jellemzően mára már jelentős faállománnyal fedett területekkel találkozhatunk a völgyben húzódó belterülettől keletre és nyugatra fekvő domboldalakon. A természeti adottságoknak és a táj alakulásnak köszönhetően mindig is csekély kiterjedésű gyepek – legelők, rétek aránya jelenleg is alig 5% a településen. Rétek nagyrészt a település nyugati részén fekvő Senyő-völgyben, illetve a Kémence-patak és mellékága mentén találhatóak. Nagyobb kiterjedésű gyepterületek fekszenek a település délkeleti és keleti szélén. A táji-, természeti szempontból is értékes erdőterületekbe ékelődő faegyedekkel, facsoportokkal tarkított rétek üde színfoltot jelentenek. Összefüggő legelő található szintén a Kémence-patak völgyének északi szakaszán. A területek fokozatos beerdősülése miatt a rétterületeknek csak kis része marad fenn. Gyümölcsösök és szőlőterületek igen alacsony arányban találhatóak a településen. Nagyhuta vízfolyásokban gazdag település. A község belterülete a Som-patak mentén fekszik, mely észak-déli irányban kíséri a falu fő tengelyét, a Petőfi Sándor utcát. A település meghatározó vízfolyása a

község középső, északnyugati részén haladó Kemence-patak, melynek völgyében halad a kisvasút is, így természeti értékein felül komoly turisztikai jelentőséggel is bír. Nagyhuta középső erdőségeiben halad a Kemence-patak mellékágaként a Komlóska-patak, míg nyugati határszéleinek erdeiben fut a Senyő-patak. A település egyetlen kisebb állóvize a Kemencés-patakon található Áfonyás-tó, amely a Kőkapu Vadászkastély mellett rejtőzik. A kivett területek részaránya nem számottevő a településen, mindössze 2 %-ot tesznek ki. Ezekhez tartoznak a belterületi lakóterületek, utak, vízfolyások, a kisvasút területe, illetve a Kemence-patak mentén a külterületi udvarok, lakóházak, gazdasági épületek és a turisztikai központként funkcionáló vadászkastély. A településen kivett, működő majorokat nem igen találunk.

Értékes erdőterületek és a természet által visszafoglalt, felhagyott mezőgazdasági területek

A Kőkapu Vadászkastély felszíni vizekben gazdag környezete

A természeti adottságokhoz, változatos domborzati viszonyokhoz alkalmazkodva, organikusan kialakult zsáktelepülés fő közlekedési tengelyét a 37125. j. országos mellékút (belterületi szakaszán Petőfi Sándor utca) vonala adja, amely északi irányban az egyetlen közúti kapcsolatot biztosítja Kishuta felé. A lakott terület fontos szerkezeti elemét képezi a Petőfi Sándor utcát végigkísérő Som-patak, a fő utca elágazásánál álló római katolikus templom, illetve a belterület délkeleti szélénél található, domboldalon kialakított temető. Ugyan nem a belterület részét képezi, de mindenképpen ki kell emelni a település nyugati részén, a Kemence-patak völgyében található Kőkapu Vadászkastélyt és környezetét, amely a patakkal és távol, erdei környezetével, tanösvényével, kisvasúti megállójával, illetve idegenforgalmi létesítményeivel a település és a térség egyedi, kiemelkedő turisztikai területe.

A település központja a belterület középső részén, a buszforduló környezetében található, itt működik a hivatal, illetve egy-egy kereskedelmi és szolgáltató egység, valamint itt zajlanak a község rendezvényei is. A község temploma és a temető ugyanakkor a lakott terület déli részén, a Petőfi Sándor utca elágazásának közelében található. Gazdasági épületekkel a belterületen csak elvétve találkozhatunk, ellenben vendégházak nagyobb számban jellemzik a községet.

A településen a hagyományos, falusias karakterjegyek a legdominánsabbak, az egyalakásos lakóépületek jellemzően oldalhatáros beépítéssel az utcákra merőlegesen, előkerttel épültek. A zömében földszintes és nyeregtetős, hagyományos népi jegyeket viselő épületek mellett kisebb számban és elszórtan megtalálhatóak a szocializmus korszakában épült lakóházak is, a hagyományos lakóépületek közé ékelődve, illetve koncentráltabban a belterület északi részén. A belterület karakteres eleme a Som-patak, amely a Petőfi Sándor utca mentén végigkíséri a lakott területet, többször áttérve az utca túloldalára. A patakon több híd ível át, illetve kisebb-nagyobb pihenők, zöldfelületek kísérik, amelyek tovább növelik a belterület karakterességét. A lakott terület jellegzetes része a Petőfi Sándor utca elágazása, amelynél az utca teresedése a patakkal, a kis pihenővel, valamint a templommal és a domboldalon található temetővel sajátos, karakteres hangulatot áraszt. A lakóépületekhez kapcsolódó kertek, illetve a lakóterületet övező erdőterületek mozaikossá teszik a tájat. A lakott terület magasabban fekvő déli részéről, akár a temetőből szemlélve lenyűgöző kilátás nyílik az összefüggő erdők által körülölelt, völgyben megbújó településre.

A Petőfi Sándor utca elágazásánál található római katolikus templom

A temetőből nyíló festői kilátás

A Kőkapu vadászkastély

1.4. Falutörténet

A korábban a Rákócziak tulajdonában álló, regéci uradalomhoz tartozó területen, hasonlóan a térség többi, huta nevet viselő településéhez, a nagy mennyiségű, helyben kitermelhető fára alapozva üveghuta működött, amely a regéci uradalom gazdasági épületeinek üvegeit állította elő. A többször is tulajdonost váltó és bérbe adott terület Károlyi füzéri uradalmához tartozott, majd 1763-ban Károlyi Antal a birtokos Rolly Józsefnek adta zálogba, aki üveghutát létesített és szlovák erdőmunkásokat telepített le annak környezetében. A település első írásos említése is 1763-ból való, amikor is Huta Radvaniensis néven említik.

A XIX. század elején Óhuta néven Kishutával (Újhuta) összetartozó településként szerepelt az összeírásban, majd 1851-ben visszanyerte önállóságát és Sompatak-Nagyhuta néven jegyezték.

A XX. század első feléig a faluban népiskola és általános továbbképző működött. A szlovák kisebbség aránya máig jelentős a faluban.

A település népességszáma hullámzóan alakult ugyan, de egészen 1970-ig számottevően gyarapodott, ezután indult el a jelentős népességfogyás. Az egykor majdnem 300 fős községben mára a lakosság száma 80 fő körüli lélekszámmra csökkent.

2. A VÉDETT MŰEMLÉKI ÉRTÉKEK TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRA

2.1. A világörökségi és a világörökségi várományos helyszínek, területek

Nagyhuta területén sem világörökségi, sem világörökségi várományos helyszínek, területek nem találhatóak.

2.2. Az országos építészeti örökség elemei

A településen nem található országosan védett érték, műemlék.

2.3. A védetté nyilvánított régészeti lelőhelyek

A fejezet önálló munkarészben kerül ismertetésre.

2.4. Táj- és természetvédelem

Natura 2000 területek

A Natura 2000 madárvédelmi és élőhely-védelmi területek az Európai Unió legfontosabb közös természetvédelmi rendszerét képezik. Cél a veszélyeztetett élőhely típusok, vadon élő állat- és növényfajok védelme, ezáltal a biodiverzitás megőrzése és hosszú távú fennmaradása. Magyarországon a vonatkozó jogszabály „Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről” szóló 275/2004. (X.8.) Korm. rendelet, továbbá a 14/2010. (V. 11.) KvVM rendelet, mely tartalmazza a területek helyrajzi számos jegyzékét.

A település teljes közigazgatási területe a Natura 2000 hálózat részét képezi. A község a HUBN10007 kóddal jelölt Zempléni-hegység a Szerencsi-dombsággal és a Hernád-völgygel elnevezésű madárvédelmi terület, illetve a HUBN20084 jelölésű Központi-Zempléni-hegység természetmegőrzési terület része, amelyek az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatósága alá tartoznak.

Országos jelentőségű természetvédelmi területek

Az országos jelentőségű természeti területek adatait a Védett Természeti Területek Törzskönyve tartalmazza, mely a Természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvényen, továbbá a Védett természeti területek és értékek nyilvántartásáról szóló 13/1997. (V. 28.) KTM rendeleten alapszik.

A Törzskönyv szerint **Nagyhuta teljes közigazgatási területe a Zempléni Tájvédelmi Körzet (TK) része**, melynek törzskönyvi száma 172/TK/84. A Zempléni TK területét főként lombdöfök borítják, emellett a hegység lágyszárú növényzete és állatvilága is változatos. A gazdag élővilág értékét növeli, hogy számos itt előforduló faj az ország más területein nem található meg. A Tájvédelmi Körzet nagyhutai területének egyedi tájértéke a Szaru-kő kilátópont.

Országos Ökológiai Hálózat

Az ökológiai hálózat lehatárolását a területrendezési tervek tartalmazzák, melyet a településtervek készítése során a meghatározott államigazgatási szervek előzetes adatszolgáltatása figyelembevételével kell lehatárolni. Az ökológiai hálózat három övezetből áll. Ezek a magterület, az ökológiai folyosó területe és a pufferterület.

A „Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről” szóló 2018 évi CXXXIX. törvény szerint a magterület az az övezet, „amelybe olyan természetes vagy természetközeli élőhelyek tartoznak, amelyek az adott területre jellemző természetes élővilág fennmaradását és életkörülményeit hosszú távon biztosítani képesek, és több védett vagy közösségi jelentőségű fajnak adnak otthont”.

Az ökológiai folyosók „olyan területek - többnyire lineáris kiterjedésű, folytonos vagy megszakított élőhelyek, élőhelysávok, élőhelymozaikok, élőhelytöredékek, élőhelyláncolatok -, amelyek döntő részben természetes eredetűek, és amelyek alkalmasak az ökológiai hálózathoz tartozó egyéb élőhelyek - magterületek, pufferterületek - közötti biológiai kapcsolatok biztosítására”.

A pufferterületek közé „olyan rendeltetésű területek tartoznak, amelyek megakadályozzák vagy mérsékelik azon tevékenységek negatív hatását, amelyek a magterületek és az ökológiai folyosók állapotát kedvezőtlenül befolyásolhatják vagy rendeltetésükkel ellentétesek.

Nagyhuta külterületét összefüggő erdőterületek alkotják, azáltal a település majdnem teljes külterülete az Országos Ökológiai Hálózat magterületének részét képezi. Ez alól csupán a **Kőkapu Vadászcastély és Hotel, illetve környezete** jelent kivételt, amely **pufferterületbe** sorolt.

Tájképvédelmi terület övezete

Az övezet területi lehatárolását és a vonatkozó előírásokat a 9/2019. (VI. 14.) MvM rendelet határozza meg, melynek értelmében a tájképvédelmi terület övezetében a közlekedési, elektronikus hírközlési és energetikai infrastruktúra-hálózatokat, továbbá az erőműveket, a tájképi egység megőrzését és a hagyományos tájhasználat fennmaradását nem veszélyeztető műszaki megoldások alkalmazásával kell megvalósítani. A természeti adottságok és az emberi tevékenység alakította környezet tájképi érték, építészeti örökség és védendő természeti-, táji érték is egyben. Ennek következtében az övezet területén megvalósuló beruházások esetén kiemelt szerepet kell kapnia a tájba illesztésnek, továbbá a kilátás- és rálátás védelmének.

A tájképvédelmi terület övezete a település teljes közigazgatási területére kiterjed.

Ex lege védelem

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény szerint védelem alatt áll valamennyi forrás, láp, barlang, víznyelő, szikes tó, kunhalom és földvár, melyek országos jelentőségű természetvédelmi területnek minősülnek.

Nagyhuta területén ex lege védelem alatt álló barlangok találhatóak az Országos Barlangnyilvántartás alapján. A település északi részén a következő 5 db barlang található, melyek védőövezete átnyúlik Kishuta közigazgatási területére: ÉPFU-sziklaüreg (katalógus szám: 5500-109), Kastély-alatti-kőfülke (5500-110), Senyői-sziklaüreg (5500-111), Senyői-barlang (5500-112) és a Lackó-barlang (5500-113).

Egyedi tájértékek

Az egyedi tájértékek felmérése országos szinten nem teljes körű, a folyamatos katasztrozálás a nemzeti parkok feladata a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény értelmében. A törvény meghatározása szerint „Egyedi tájértéknek minősül az adott tájra jellemző természeti érték, képződmény és az emberi tevékenységgel létrehozott tájalkotó elem, amelynek természeti, történelmi, kultúrtörténeti, tudományos, vagy esztétikai szempontból a társadalom szempontjából jelentősége van.”.

Az adatszolgáltatás alapján a településen 26 db egyedi tájérték található. Az egyedi tájértékek között egyebek mellett hagyományos lakóházak, illetve csűr, rakodók, kastély, fészület, emlékmű és szoborpark, természeti értékek (sziklaformák és perlit kibukkanás), valamint a kisvasút nyomvonala találhatóak.

HRSZ	NÉV	FAJTA	JELZET
26	Hagyományos kialakítású lakóház	Lakóépület	Nagyhuta_001
26	Hagyományos kialakítású csűr	Csűr	Nagyhuta_002
44 hrsz elé jelöli az útra	Hagyományos kialakítású lakóház	Lakóépület	Nagyhuta_003
79/2	Hagyományos kialakítású lakóház	Lakóépület	Nagyhuta_004
79/3	Hagyományos kialakítású lakóház	Lakóépület	Nagyhuta_005
11/2	Hagyományos kialakítású lakóház	Lakóépület	Nagyhuta_006
8	Útszéli fészület	Fészület	Nagyhuta_007
67	Hagyományos kialakítású lakóház	Lakóépület	Nagyhuta_008
57	Hagyományos kialakítású lakóház	Lakóépület	Nagyhuta_009
73	Hagyományos kialakítású lakóház	Lakóépület	Nagyhuta_010

99	Hagyományos kialakítású lakóház	Lakóépület	Nagyhuta_011
97	Hagyományos kialakítású lakóház	Lakóépület	Nagyhuta_012
96	Hagyományos kialakítású lakóház	Lakóépület	Nagyhuta_013
0114	Fekete-Senyő-völgyi alsó farakodó	Rakodó	Nagyhuta_014
094/1	Fekete-Senyő-völgyi andezit bánya	Külszíni fejtés	Nagyhuta_015
0114	Fekete-Senyő-völgyi magányos hegyi juhar (Acer pseudo-platanus)	Fa	Nagyhuta_016
094/1 és 094/2 között	Fekete-Senyő-völgyi híd	Híd	Nagyhuta_017
094/1	Ó-Gönc-hegy alatti rakodó	Rakodó	Nagyhuta_018
0115	Kemencefeji-rakodó	Rakodó	Nagyhuta_019
094/2	Koprina oldali perlit kibukkanás	Vulkáni kőzet feltárása	Nagyhuta_020
094/2	Szaru-kő	Kilátópont	Nagyhuta_021
094/2	Tomkó- emlékmű	Emlékmű	Nagyhuta_022
094/2	Papoló-kő	Komplex eredetű felszínforma	Nagyhuta_023
073/5	Kőkapui Károlyi kastély	Kastély	Nagyhuta_024
071/2	Pálházi Állami erdei Vasút (Nagyhuta területére eső nyomvonal)	Erdei vasút	Nagyhuta_025
073/3	Kőkapui történelmi szoborpark	Köztéri szobor	Nagyhuta_026

forrás: E-TÉR adatszolgáltatás

3. A HELYI ÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉG TELEPÜLÉSI ÉRTÉKLELTÁRA

3.1. Általános építészettörténeti adatok

A hegyközi falvak többségéhez hasonlóan Nagyhuta is őrzi hagyományos falusias karakterét, a 19. század végén vagy a 20. század első felében épült, népi jegyeket hordozó lakóépületek mellett ugyanakkor kisebb számban megtalálhatóak a szocializmus korszakában, főleg a 70-es és 80-as években kialakított épületek is.

A település fontos értékeit képezik a hagyományos népi lakóházai, melyekkel a történeti településmag területén, főleg a belterület középső és déli részén találkozhatunk. Ezek a 19. század végén, 20. század elején kialakított épületek általában egymáshoz képest sűrűn, előkerttel, az utcára merőlegesen épültek, de kisebb számban az utcával párhuzamos gerincű épületek is megtalálhatóak. A községre leginkább a kontyolt nyeregtetős népi lakóházak a jellemzőek. A település szép számmal rendelkezik tornácos épületekkel. A lakóépületek általában hagyományos, szimmetrikus nyíláskialakításúak, jellemzően kétszárnyú, két vagy három osztatú ablakkal néznek az utcafrontra. Az épületeket az eltérő szín- és anyaghasználat jellemzi, de általánosságban a homlokzatok nem díszítettek és a hagyományos színek dominálnak (világos színű homlokzatok, vörös cserépfedés vagy szürke palafedés).

Az 1970-es, 80-as években a történeti településmag területén, a hagyományos lakóházak közötti foghíjtelkek beépülésével, illetve a lakott terület északi irányú bővülésével a szocialista korszak épületei is teret hódítottak maguknak a településen. A jellemzően nagyobb tömegű, többször magasabb épületek előkerttel épültek. Ezen lakóépületeket az utcával párhuzamos kialakítás éppúgy jellemzi, mint az arra merőleges. A nyeregtetős és sáttortetős épületek egy kisebb része tetőtér beépítéssel rendelkezik. Az általában díszítetlen homlokzatok kettő vagy háromosztatú

ablakkal néznek az utcára. A változatosabb kivitel jellemezte lakóépületek nagyobb számban a belterület északi részén, a Petőfi Sándor utca nyugati oldalán találhatóak.

Külön ki kell emelni a település nyugati részén, a Kemence-patak völgyében álló Kőkapu Vadászkastélyt. A terület a Kőkapu elnevezést a patak és az út szélén magasodó sziklatömbökről kapta. A kastély története szorosan összefonódik az építtető Károlyi család történetével. A kastélyt a XIX. és XX. század fordulóján egy mesterséges tavacska fölé magasodó sziklaoromra építette gróf Károlyi László. A svájci vadászkastélyok mintájára épült kastély 1902-ben készült el és számos korabeli jellegzetes építészeti elemet hordoz (pl. titkos ajtó, toronyszoba). A vadászkastély alatt 1903-ban a kisvasút számára egy 37 méter hosszú alagutat fúrtak, amikor is meghosszabbították a kisvasút útvonalát Susulya állomásig. A szépen felújított épület ma szállodaként működik.

Népi lakóházak a Petőfi Sándor utcában

Népi lakóházak a Petőfi Sándor utca elágazásánál

A Kőkapu vadászkastély

A szocializmus korszakában kialakított épületek

A község kiemelkedő építészeti értékét képviseli római katolikus temploma, amely helyi védelem alatt áll. A belterület déli részén, a Petőfi Sándor utca elágazásánál elhelyezkedő Szent Anna templom 1920-ban épült. A temető közelében álló templom meghatározó elem, igazodási pont a községben. A római katolikus templomhoz kisebb kiterjedésű gondozott templomkert is tartozik. Nagyhuta fontos értékeiként kell rögzíteni a közterületi alkotásokat, melyek közül a fészületeket kell kiemelni. Helyi védelem alatt álló kereszttel találkozhatunk a hivatal közelében, illetve fészületet láthatunk a temetőben is. Meg kell említeni a lakott területen elszórva elhelyezkedő pincéket is. A változatos kialakítású bejáratú nyílással rendelkező és vegyes állapotú pincéket főleg az ingatlanok kertjébe betekintve láthatjuk. Külön ki kell emelni a Kőkapu vadászkastély kertjében található szoborpark kiállítást. Az állandó szabadtéri szoborkiállítás 2003 óta látogatható. Az érdeklődők a kortárs művészet és szobrászat hazai, illetve külföldi mestereinek alkotásaiból létrehozott szobor együtteseket láthatják.

A Szent Anna templom a Petőfi Sándor utca elágazásánál

Helyi védelem alatt álló fészület a hivatal közelében

Pince egy ingatlan kertjében

Kereszt a temetőben

Szoborpark a Kőkapu vadászkastély kertjében

3.2. Településszerkezet, településkép, telekstruktúra, utcaképek

Nagyhuta a Som-patak völgyében, sajátos elágazó formában, de tulajdonképpen egy klasszikus egyutcás faluként a mai Petőfi Sándor utca mentén alakult ki, majd a település kismértékű északi irányú bővülésével formálódott a jelenlegi képére. A belterület karakterében nagyrészt egységes képet mutat, bár nagyobb számban akadnak vegyes utcaszakaszok is. A hegyközi falvak többségéhez hasonlóan Nagyhuta is őrzi hagyományos falusias karakterét, ugyanakkor kisebb számban a szocializmus korszakában kialakított épületek is jelen vannak a településen. Általánosságban elmondható, hogy az organikusan kialakult, hagyományos utca mentén hosszú és keskenyebb, változatos méretű szalagtelkek sorakoznak, melyeken oldalhatáron álló beépítéssel, előkerttel kialakított épületekkel találkozhatunk. A hagyományos népi lakóházakra az utcára merőleges és kisebb számban az azzal párhuzamos gerinc is jellemző, főleg kontyolt nyeregtetős kialakítással. Ezen hagyományos, falusias területen, illetve a belterület később kialakult északi részén találkozhatunk a szocialista korszakban épült, ugyancsak oldalhatáron álló beépítéssel és nagyobb előkerttel kialakított épületekkel, melyek némileg egységesebb mérettel rendelkező szalagtelkeken állnak. Ezen, jellemzően nagyobb tömegű és magasabb lakóépületek között az utcával párhuzamos és az arra merőleges kialakításúak is vannak, illetve a nyeregtetős és sátoztetős épületek is jellemzőek. A történeti településmag területén a hagyományos lakóépületek túlsúlya miatt több utcaszakaszon is egységes, harmonikus falusias utcaképről beszélhetünk, de több helyen is, főleg a belterület északi részén, váltakoznak egymással a hagyományos és a szocializmusban épült lakóépületek, ezeken az utcaszakaszokon jóval vegyesebb utcaképpel találkozhatunk.

A község fő tengelyét a 37125 j. országos mellékút, belterületi szakaszán Petőfi Sándor utca vonala adja, amely a völgyet követve Y alakban elágazik a belterület déli részén. Az elágazás az utca teresedésével, a patakkal, a kis pihenővel, valamint a templommal és a domboldalon található temetővel a lakott terület egy kifejezetten karakteres eleme. A település központja a buszforduló környezetében található, itt működik a hivatal, illetve egy-egy kereskedelmi és szolgáltató egység, valamint itt zajlanak a község rendezvényei is. A község temploma és a temető ugyanakkor a Petőfi Sándor utca elágazásának közelében található.

A belterület szerkezetileg fontos és egyben karakteres eleme a Som-patak, amely a Petőfi Sándor utca mentén végigkíséri a lakott területet, többször áttérve az utca túloldalára. A patakon több híd ível át, a vízfolyást kisebb-nagyobb pihenőknek és zöldfelületeknek helyet adó területek kísérik.

A település jellegzetességét jelentik viszonylag széles közterületei. Az útfelület mellett keskenyebb zöldsávok, patakmeder, járda, illetve árok találhatóak.

A belterületi telekstruktúra és beépítés

3.3. Helyi egyedi értékek

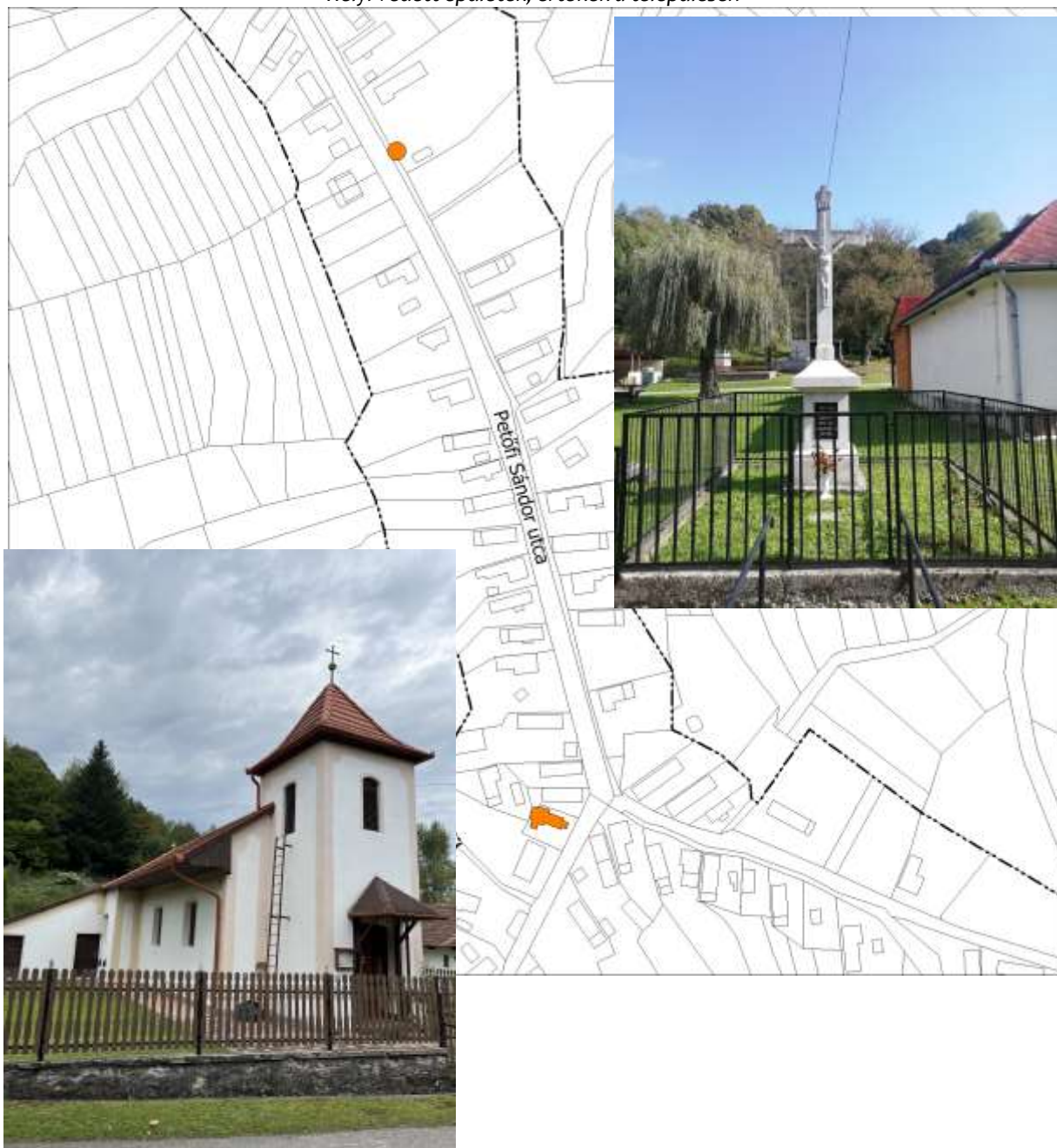
2017-ben elkészült a község Településképi rendelete (TKR), melyet az önkormányzat Képviselő-testülete 12/2017.(XII.27.) önkormányzati rendeletével hagyott jóvá.

A TKR 2. mellékletében összesen 2 db helyi védett épületet, értéket rögzít, melyek a következők:

Cím	Helyrajzi szám	Megnevezés	Építés éve	Stílus
Petőfi Sándor utca 47.	78	Római katolikus templom	1920	Empire
Petőfi Sándor utca 10.	8	Katolikus Emlékkereszt	1804	

A helyi védelem alatt álló épületek, értékek közül a római katolikus templom a belterület déli részén, az elágazásnál található, míg az emlékkereszt a belterület központi részén, a hivatal közelében lelhető fel.

Helyi védett épületek, értékek a településen

II. A RENDEZÉS SORÁN TERVEZETT VÁLTOZÁSOK HATÁSELEMZÉSE

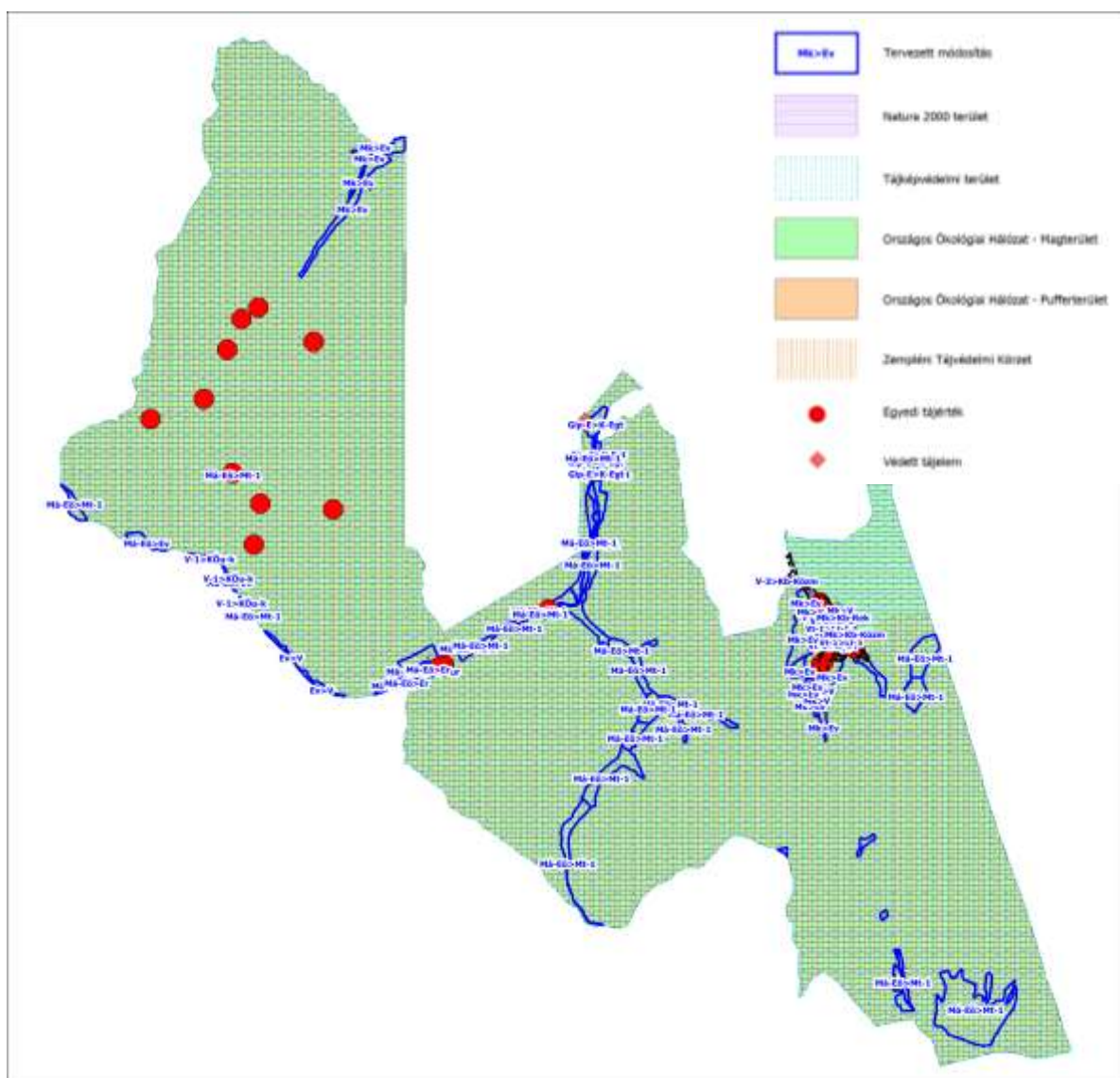
1. A tervezett változások ismertetése

A község felülvizsgált településrendezési eszközei a jelenleg érvényben lévő 419/2021. (VII.15.) Korm. rendeletet, illetve a korábbi 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendeletet is megelőző időszak jogszabályi környezete szerint készültek. A 419/2021. (VII.15.) Korm. rendelet értelmében településfejlesztési terv (TFT) és településrendezési terv (Helyi Építési Szabályzat (HÉSZ) és Szabályozási Terv (SZT) készül, míg a korábbi jogszabály által előírt módon a településrendezési eszközök módosításakor kiindulási alapként figyelembe vett Településszerkezeti Terv (TSZT) már nem készül.

A község új településrendezési tervének elkészítése során a javasolt módosítások az új jogszabályi keretekhez történő hozzáigazítás, az egyedi önkormányzati, illetve a partnerségi egyeztetések keretében felmerült kéréseken alapuló igények megvalósítása érdekében, továbbá a magasabb rendű területrendezési terveknek való megfelelés, kisebb pontosítások, finomítások miatt váltak szükségessé.

Az épített értékek érintettsége a módosítások által

A táj- és természetvédelmi értékek érintettsége a módosítások által

2. A tervezett változások hatása

2.1. A tervezett változások hatása a régészeti örökségre

A fejezet önálló munkarészben kerül ismertetésre.

2.2. A tervezett változások hatása a műemléki értékekre

A településen nem található országosan védett érték, műemlék.

2.3. A tervezett változások hatása a helyi építészeti örökségre

A község 12/2017.(XII.27.) önkormányzati rendeletével jóváhagyott Településképi rendelete (TKR) 2. mellékletében 2 db helyi védett épületet, építményt rögzít.

A tervezett módosítások a helyi védelem alatt álló értékek közül egyet érintenek. A római katolikus templom telkének esetében a tervezett változást (falusias lakóterületből különleges

beépítésre szánt hitéleti rendeltetési célú övezetbe történő átsorolás) az ingatlan jellege, használata, a meglévő állapothoz való illeszkedés igénye indokolja. Az érintett helyi védelem alatt álló épület a tervezett módosítás által nem sérül. A valós használatnak megfelelő besorolás elősegítheti a helyi védett érték jelen állapotban történő megőrzését.

A tervezett módosítás nem gyakorol negatív hatást a helyi építészeti örökségre.

A helyi védett épület (narancssárga) érintettsége a módosítás által (kék)

2.4. A tervezett változások hatása a táj- és természetvédelem értékeire

A település teljes közigazgatási területe a Natura 2000 hálózat, valamint a Tájképvédelmi terület övezetének részét képezi. A község északkeleti szélének kivételével Nagyhuta majdnem teljes közigazgatási területe a Zempléni Tájvédelmi Körzet része. A település majdnem teljes külterülete az Országos Ökológiai Hálózat magterületének részét képezi. Ez alól csupán a Kőkapu Vadászcastély és Hotel, illetve környezete jelent kivételt, amely pufferterületbe sorolt. Nagyhuta területén 5 db ex lege védelem alatt álló barlang található, a település északi részén. A településen 26 db egyedi tájérték található.

Tekintettel arra, hogy a település teljes területére kiterjed a Natura 2000 hálózat, a Tájképvédelmi terület övezete, valamint az Országos Ökológiai Hálózat, illetve szinte a teljes területét érinti a Zempléni Tájvédelmi Körzet, **a tervezett módosítások mindegyike érinti a település táj- és természetvédelmi értékeit.** Ugyanakkor a módosítások közül egyik sem irányul új beépítésre szánt terület kijelölésére az érintett területeken. **A tervezett változások éppen a táj- és természetvédelmi érdekeket szolgálják,** hiszen a legtöbb esetben intenzívebb hasznosítással járó területek átsorolását szorgalmazzák olyan övezetekbe (pl. védelmi célú erdőterület, tájgazdálkodási mezőgazdasági terület), amelyek esetében a rájuk vonatkozó szigorú előírások miatt sokkal inkább biztosítható a táj- és természetvédelmi értékek védelme.

A tervezett módosítások nem gyakorolnak negatív hatást a település táj- és természetvédelmi értékeire.

2.5. Összefoglaló

Épített örökségi értékek

A tervezett módosítások a helyi védelem alatt álló értékek közül egyet érintenek. Az érintett római katolikus templom telkének esetében a tervezett változást az ingatlan használata, a meglévő állapothoz való illeszkedés igénye indokolja. Az érintett helyi védelem alatt álló épület a tervezett

módosítás által nem sérül. A valós használatnak megfelelő besorolás elősegítheti a helyi védett érték jelen állapotban történő megőrzését.

A tervezett módosítás nem gyakorol negatív hatást a helyi építészeti örökségre.

Táj és természetvédelem

A tervezett módosítások mindegyike érinti a település táj- és természetvédelmi értékeit. Ugyanakkor a módosítások közül egyik sem irányul új beépítésre szánt terület kijelölésére az érintett területeken. A tervezett változások éppen a táj- és természetvédelmi érdekeket szolgálják, hiszen a legtöbb esetben intenzívebb hasznosítással járó területek átsorolását szorgalmazzák olyan övezetekbe, amelyek esetében a rájuk vonatkozó szigorú előírások miatt sokkal inkább biztosítható a táj- és természetvédelmi értékek védelme.

A tervezett módosítások nem gyakorolnak negatív hatást a település táj- és természetvédelmi értékeire.

III.ÉRTÉKVÉDELMI TERV

1.1. Az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények

A 2001. évi LXIV. Kulturális Örökségről szóló törvény (továbbiakban Kötv.) 11. §-a alapján a területen nyilvántartott régészeti lelőhelyek **általános régészeti védelem** alatt állnak.

A helyi védett értékek megőrzését a 12/2017.(XII.27.) önkormányzati rendelettel jóváhagyott Településképi rendelet biztosítja.

1.2. Önkormányzati feladatok

A régészeti lelőhelyek védelmét jogszabályok biztosítják. Az adatszolgáltatás alapján a lelőhelyek feltüntetésre kerülnek a szabályozási terven, ennek alapján a terv módosítása során érintettségük figyelembe vehető.

A helyi védett értékek megőrzéséről - a lakossággal és a helyi értékvédő csoportokkal többször egyeztetésre került - Településképi arculati kézikönyv, valamint a 12/2017.(XII.27.) önkormányzati rendelettel jóváhagyott Településképi rendelet hivatott gondoskodni.

A táji, természeti és épített értékek védelme a hatályos jogszabályok által biztosított, a helyi védelem módosítása, kiterjesztése nem szükséges.

Az önkormányzat feladatát képezi a helyi védett értékek figyelemmel kísérése, állapotuk ellenőrzése, a helyi védett értékek körének lehetőség szerinti folyamatos bővítése, valamint a lakosság tájékoztatása és figyelmének felhívása a megőrzés fontosságára, az értékvédelemre.

IV. NYILATKOZAT

Alulírott Sin Emília vezető településrendező tervező, településmérnök, városépítési - városgazdasági szakmérnök nyilatkozom, hogy Nagyhuta Község új településtervéhez elkészített Örökségvédelmi hatástanulmány a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (Kötv.) és a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet előírásainak megfelel. A Településterv és az Örökségvédelmi hatástanulmány elkészítésére jogosultsággal rendelkezem.

Budapest, 2024. szeptember hó

.....
Sin Emília
vezető településrendező tervező,
településmérnök, városépítési - városgazdasági
szakmérnök
TT/1 01-4657, TR 01-4657

V. RÉGÉSZETI SZAKÁGI MUNKARÉSZ

RÉGÉSZETI HATÁSTANULMÁNY
NAGYHUTA KÖZSÉG
TELEPÜLÉSTERVÉHEZ

TELEPÜLÉSI ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY
RÉGÉSZETI SZAKÁGI MUNKARÉSZ

Megrendelő:
Nagyhuta Község Önkormányzatának
megbízásából
KRATU Településmérnöki és
Tanácsadó Kft.

Készítette:
Dr. Tankó Károly
Telefon: 06 30 263 40 24,
E-mail: csishtar@gmail.com

Budapest, 2024 szeptember 20.

TARTALOM

BEVEZETÉS: A települési örökségvédelmi hatástanulmány készítésének célja	3
1) ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT	4
1.1) A település történeti leírása	4
1.2) A település régészeti örökségének felmérése terepbejárással	7
1.3) A település régészeti értékleltára	8
1.3.1) Védetté nyilvánított régészeti lelőhelyek	8
1.3.2) Nyilvántartott régészeti lelőhelyek	8
2) A RENDEZÉS SORÁN TERVEZETT VÁLTOZÁSOK HATÁSELEMZÉSE	11
2.1) A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése	11
2.1.1) A jelenlegi állapot és terület-felhasználás	11
2.1.2) Változtatási szándékok	11
2.2) A változtatási szándékok hatásai a régészeti örökségre	11
3) ÉRTÉKVÉDELMI TERV	13
3.1) Az értékleltárban szerepeltetett régészeti értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények	13
3.1.1) A régészeti emlékek feltárhatóságának, megmaradásának, bemutathatóságának vagy pusztulásának lehetőségei	13
3.2) Önkormányzati feladatok meghatározása	13
3.2.1) Folyamatok iránya és visszafordíthatósága	13
3.2.2) Kárenyhítés lehetősége és költsége	13
4) ÖSSZEFOGLALÁS	14
5) NYILATKOZAT	15
6) A régészeti lelőhelyek térképi ábrázolása	16
7) Fényképek	19
8) Hatályos örökségvédelmi jogszabályok rövid ismertetése	20

BEVEZETÉS

A települési örökségvédelmi tanulmány elkészítésének célja

Nagyhuta Község Önkormányzatának Képviselő-testülete a településtervek tartalmáról, elkészítésének és elfogadásának rendjéről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 419/2021. (VII. 15.) Korm. rendelet alapján döntött az új településtervének elkészítéséről. Nagyhuta Község Önkormányzata a tervezési feladatok elvégzésével a KRATU Települmérnöki és Tanácsadó Kft. bízta meg.

A települési örökségvédelmi hatástanulmány készítését indokolja, hogy az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. tv. 7. § (1) bekezdése értelmében, a településfejlesztés és a településrendezés során a kulturális örökségük sokféleségének és gazdagságának megőrzését, valamint a régészeti örökség védelmét, felújításának és továbbfejlesztésének lehetőségét figyelembe kell venni.

A község közigazgatási területére kiterjedő örökségvédelmi hatástanulmány még nem készült, vagy nem lehet fel, ezért a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (továbbiakban Kötv.) 85/A. § (1) értelmében a településfejlesztési koncepció és településrendezési eszközök módosításához új örökségvédelmi hatástanulmány készítése szükséges.

A kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV.9.) Korm. rendelet (továbbiakban Kr.) 84. § (1) értelmében a településfejlesztési koncepció vagy a településrendezési eszköz és a településképi rendelet készítője települési örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséről köteles gondoskodni. Továbbá, a Kr. 91. § (1) figyelembe véve a településfejlesztési koncepció, az integrált településfejlesztési stratégia és a településrendezési eszközök jogszabályban meghatározott egyeztetési eljárás keretében kialakított szakmai vélemény során figyelemmel kell lenni a védett régészeti örökség megőrzésének alapvető követelményére.

A jelen tanulmányt és részeit a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény alapján szerzői jogvédelem illeti meg. A tanulmány sokszorosítása, átdolgozása vagy a szerződésben rögzített céltól eltérő felhasználása csak a szerző előzetes írásbeli hozzájárulásával történhet. A tanulmányból való idézés, arra való hivatkozás csak a forrás pontos megjelölésével jogszerű. A szerzői jog megsértése büntetőjogi és kártérítési következményekkel járhat. A vagyoni jogok kizárólagos jogosultja annak készítője. A tanulmányt annak megrendelője csak a szerződésben meghatározott célra jogosult felhasználni.

Lényeges felhívni a figyelmet arra, hogy a hatástanulmány a készítés időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján készült, ezért a jövőben ismertté váló új adatok a hatásvizsgálat eredményeinek és következtetéseinek felülvizsgálatát tehetik szükségessé.

1. ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

1.1) A település történeti leírása

Nagyhuta község Északkelet-Magyarországon, az Eperjes–Tokaji-hegységben, a Zemplén-hegység 400-700 méter magas hegyeivel övezett Som-patak völgyében fekszik. A település közigazgatásilag Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében, a Sátoraljaújhelyi járásban található.

Nagyhuta korai történetéről kevés adtuk van. A településnek középkori előzménye valószínűleg nem volt. Akárcsak a huták mellett kialakult községek többsége, Nagyhuta is a 18. században jött létre, az itt letelepült szlovák nemzetiségű munkások településeként. Első említés 1763-ból Huta Radvaniensis néven ismert. A települést 19. században több néven is említették, vagyis például Óhuta, Huta Antiqua, Radványi Huta/Óhuta/Nagyhuta, Sompatak, Sompataki Nagyhuta, Sompataki Huta és csak Nagyhuta néven is előfordult. 1905 óta hivatalosan Nagyhuta.

1. kép. Nagyhuta határa az 1782-1785 között készült Első Katonai Felmérésen
(forrás: Arcanum /mapire.eu)

2. kép. Nagyhuta határa az 1819-1869 között készült Második Katonai Felmérésen
(forrás: Arcanum /mapire.eu)

3. kép. Nagyhuta határa az 1869-1887 között készült Harmadik Katonai Felmérésen
(forrás: Arcanum /mapire.eu)

1.2) A település régészeti örökségének felmérése terepbejárással

A vizsgálat alá vont terület a Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei Nagyhuta község közigazgatási egysége.

A jelen örökségvédelmi hatástanulmány a jogszabályi kereteknek megfelelő tartalommal, különösen a Kr. 14. mellékletében foglaltakat figyelembe véve készült. Ennek alapján a hatástanulmány tartalmát, valamint az alkalmazott módszereit alapvetően meghatározza, hogy a településrendezési eszközök tervezett módosítása örökségvédelmi szempontból milyen kockázattal járt.

Az értékvizsgálat során alkalmazott módszerek

A vizsgálat során alkalmazható módszerek a következők:

- (1) Az előzetesen ismert régészeti lelőhelyek adatainak felkutatása:
Az adattári, szakirodalmi, térképészeti, levéltári adatgyűjtés, a közhiteles lelőhelyadatok lekérdezése, valamint ezek összehasonlító vizsgálata és bemutatása.
- (2) Prediktív modell eredményeire való támaszkodás:
Amennyiben ilyen modell az adott település relációjában elkészíthető vagy korábban már készült és rendelkezésre áll.
- (3) Régészeti terepbejárás:
A település régészeti örökségének terepbejárással kell megvalósítani.
- (4) A lelőhely állapotában maradó változással nem járó műszeres lelőhely-, illetve leletfelderítés, amely itt a régészeti terepbejárás során, indokolt esetben fémkereső műszer alkalmazását jelenti.

A jelen örökségvédelmi hatástanulmány készítése során az adattári, szakirodalmi, térképészeti, levéltári adatgyűjtésre, a közhiteles lelőhelyadatok lekérdezésére, az adatok értékelésére, továbbá légi-régészeti lelőhely-felderítésre és régészeti terepbejárásra került sor.

Kutatási előzmények:

Nagyhuta község területe minden bizonnyal a múlt számos szakaszában lakott volt. Ugyanakkor a község területén szisztematikus régészeti kutatás nem történt, ezért a településtörténetre vonatkozóan csak kevés adatunk van.

Az ország régészeti értékeinek teljességre törekvő számbavételére vállalkozó Magyarország Régészeti Topográfiája sorozat Nagyhuta vonatkozásában nem készült el. A község közigazgatási területére kiterjedő örökségvédelmi hatástanulmány korábban nem készült, vagy ha készült nem elérhető.

Adattári, szakirodalmi, térképészeti, levéltári adatgyűjtés

Nagyhuta közigazgatási területére vonatkozó régészeti adatokat a miskolci Hermann Ottó Múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adattára, a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adatbázisa, valamint a közhiteles adatbázist működtető Építési és Beruházási Minisztérium Építészeti Államtitkárság Építészetért és Műemlékvédelemért felelős Helyettes Államtitkársága tart nyilván.

A rendelkezésre álló térképészeti dokumentumok közül régészeti szempontból elsősorban a katonai felmérésekre támaszkodhatunk. Az Első Katonai Felmérés 1763-1787 között készült térképlapján (1. kép) Nagyhuta területén erdő van. Az 1806-1869 között készült Második Katonai Felmérésen (2. kép) a település szerkezete és annak környezete részletesen került ábrázolásra. A település a Som-patak völgyében létesült egyutcás település. Az 1869-1887 között készült Harmadik Katonai Felmérésen (3. kép) a településről a korábbiaknál részletesebb és pontosabb kép tárul elénk, de a már kialakult állapothoz képest jelentős változás nem látható. Külterületen ugyanakkor a szántóként használt területek kiterjedése az erdő és rét rovására nőtt. A történeti térképek összességében azt mutatják, hogy a település mérete, a lakott

ingatlanok kiterjedése és elhelyezkedése az 1800-as évek elején kialakult állapotot követően nagyjából állandó volt és a következő két évszázadban csupán kis mértékben módosult.

Régészeti terepbejárás

A kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV.9.) Korm. rendelet az újonnan beépítésre szánt területek esetén kötelező érvénnyel írja elő a település régészeti örökségének terepbejárással való felmérését.

A terepbejárás a régészeti topográfiai felderítés szabályai szerint készült, olyan módon, amely alkalmas a *régészeti lelőhelyek* kiterjedésének, intenzitásának, korának és jellegének dokumentálására, valamint régészeti érdekű területek és régészeti védőövezetek kijelölésére és térbeli lehatárolására. Általános szabályként kijelenthető, hogy a terepbejárás nem csupán a fejlesztésre kijelölt ingatlanokra korlátozódik, hanem azok közvetlen környezetére is kiterjed. Általános szabály, hogy a nyomvonalas létesítmények esetében a terepbejárás a változtatással érintett területre, valamint a köré vont 100 méteres sávra terjed ki. A terepbejárást minden esetben irodai előkészítés előzi meg, amelynek során a bejárás útvonal az előzetes adatgyűjtés eredményeinek figyelembe vételével kerül megtervezésre.

A vizsgálati terület bejárása a szórványos vagy gyér intenzitású lelőhelyek létének, illetve határának megállapítása céljából extenzív vizsgálati módszer alkalmazásával történt. Ez a terepbejárás módszer a kutatási terület olyan nem szisztematikus vizsgálatát jelenti, amelynek során a korábbi régészeti topográfiai tapasztalatok alapján emberi megtelepedés lehetséges térszínei (pl. vízfolyások melletti alacsony dombok, magaslatok, stb.) kerültek megvizsgálásra. A terepbejárást végző minden szakember megfelelő vízszintes helymeghatározási pontosságú, útvonalak és pontok rögzítésére, valamint tárolására alkalmas műszert (GPS) használt. A terepbejárás során a kutatott területek pontos térbeli azonosítása a műszer útvonaltörzítésének (tracklog) bekapcsolásával történt. A régészeti korú lelet (pl.: kerámia edénytöredék, fém, csont, stb.) pontos térbeli helyzet a műszerben pontként tárolásra került. A felszínen jelentkező régészeti korú leletanyag begyűjtésére ugyanakkor nem került sor, csupán azok térbeli pozíciójának rögzítésére.

Annak ellenére, hogy a Kr. a régészeti terepbejárást csak a beépítésre jelölt területek esetén írja elő, több szakmai iránymutatás szerint a települési örökségvédelmi hatástanulmány készítésekor ajánlatos azon területek extenzív lelőhelylokalizációs terepbejárással való kutatása, ahol még egyáltalán nem, vagy nem kielégítő mértékben ismerünk régészeti lelőhelyeket. A nem kielégítő mérték ez esetben azt jelenti, hogy olyan múzeumi, szakirodalmi adatok birtokában vagyunk, amelyek alapján a vizsgált területen régészeti lelőhely valószínűsíthető, de sem pontos helye, sem lehatárolása nem ismert, vagy nem kellően dokumentált.

Mindezek figyelembe vételével a vizsgálandó területen cél volt a lehetséges összes régészeti lelőhely felkutatása. A terepbejárás előkészítését pedig minden esetben a már ismert adatok összegyűjtése előzte meg (pl. múzeumi adattár és leltárkönyvek, szakirodalom, korábbi térképek összegyűjtése, továbbá légi felvételek használata).

A régészeti lelőhelylokalizációs és állapotfelmérő bejárásokra 2024. április 14-én került sor. A jelen esetben a település határában végzett extenzív terepbejárás során az alább táblázatban felsorolt régészeti lelőhely került lokalizálásra.

Légi régészeti lelőhely-felderítés

Nagyhuta község közigazgatási területén a terepbejáráshoz kapcsolódóan légi régészeti lelőhely-felderítést végeztünk. Itt elsősorban a vizsgálat alá vont ingatlanok és tágabb környezetük, vagyis a régészeti lelőhellyel biztosan vagy feltételesen érintett területek légi felderítésére került sor. A jelenlegi hasznosításból következő állapot a légi régészeti megfigyelés szempontjából kedvezőtlen és kedvező észlelési körülményeket egyaránt

biztosított. A kutatáshoz egy 3DR SOLO típusú, quadcopter drónt és 4K Gopro 4 Black és Mapir Survey 3 CGM típusú kamerákat használtunk. A kérdéses területek többszöri, különböző magasságokból és különböző szögekből, jó fényviszonyok mellett pásztáztuk. A légi régészeti lelőhely felderítés a település határában új lelőhelyet nem eredményezett.

Az on-line elérhető légifotó és ortofotó adatbázisokat tárolt felvételeket áttekintve – a már nyilvántartásban szereplő régészeti lelőhelyeken túl – újabb régészeti lelőhelyre vonatkozó jelenséget, vagy felszíni struktúrát nem figyeltünk meg.

1.3) A település régészeti értékleltára

1.3.1. Védett régészeti lelőhelyek

Nagyhuta közigazgatási területen a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 7. § 45. pontja, továbbá a 11-17 § szerint meghatározott, miniszteri rendelettel fokozottan védett, történeti és kulturális jelentőségű régészeti lelőhely nem található.

1.3.2. Nyilvántartott régészeti lelőhelyek

A régészeti lelőhelyekről az Építési és Beruházási Minisztérium Építészeti Államtitkárság Építészeti és Műemlékvédelemért felelős Helyettes Államtitkársága vezet közhiteles nyilvántartást. A jelen tanulmány készítésekor Nagyhuta közigazgatási területén a közhiteles nyilvántartás régészeti lelőhelyet nem tart nyilván.

SOR-SZÁM	AZONO-SÍTÓ	NÉV	HRSZ	KORRDINÁTÁK	AZONOSÍTÁS ALAPJA
1	96809	Gyakrallyuk-tető	042	828878 343212	adatgyűjtés
3	101723	Kishuta-Gilevár	Kishuta 02/2, Nagyhuta 042	829773 345978	adatgyűjtés

7. táblázat: Nyilvántartott régészeti lelőhelyek összefoglaló táblázata

Az érintett örökségi elemek számbavétele és állapotuk ismertetése kapcsán fel kell hívni a figyelmet arra az általános szabályra, amely szerint a régészeti lelőhelyek pontos kiterjedése pusztán felszíni vizsgálatokkal (pl. terepbejárás) csak hozzávetőlegesen állapítható meg, továbbá a felszíni lokalizációt erőteljesen korlátozó tényezők (pl. vegetáció, beépítés, elfedés, stb.) miatt a régészeti érintettség meghatározásánál gyakran csak a korábbi, vegetáció-mentes időszakban végzett megfigyelésekre támaszkodhattunk. Fontos továbbá kiemelni, hogy a régészeti lelőhelyek helyzete és kiterjedése a jövőbeni régészeti kutatások eredményei alapján módosulhat.

A régészeti lelőhelyek részletes ismertetése

1. lelőhely

68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 3. melléklete szerinti adatlap

1

Vármegye

BAZ

Település neve

Nagyhuta

Nyilvántartási azonosító szám

96809

2

Lelőhely neve

Gyakralyuk-tető

3

Térképvetület

EOV

Térképlap száma

99-141

Koordináták

EOV Y

828878

EOV X

343212

Helyrajzi szám

042

Földrajzi leírás

A régészeti lelőhely Nagyhuta község belterületén található.

Helymeghatározás pontossága

< 10 m

4

Régészeti jelenségek jellege és kora ⇨

828750

828900

829050

343350

343200

343050

3. lelőhely

68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 3. melléklete szerinti adatlap

<

2) A rendezés során tervezett változások hatáselemzése

2.1) A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése

2.1.1. A jelenlegi állapot és terület-felhasználás a régészeti örökség összefüggésében

Nagyhuta község határában jelenleg 2 nyilvántartott régészeti lelőhely ismert. A 96809 és a 101723 számon nyilvántartott régészeti lelőhelyek erdőben vannak.

terület-felhasználás	lelőhelyek száma	arány
mezőgazdasági terület (szántó)	–	–
mezőgazdasági terület (zártkert, szőlő, gyümölcsös)	–	–
mezőgazdasági terület (gyep, rét, legelő)	–	–
erdő	2	100 %
beépített belterület	–	–
ipari gazdasági, kereskedelmi, sport és különleges terület	–	–

Terület-felhasználás a régészeti örökség összefüggésében

(a lelőhelyek számának feltüntetésnél az osztott ágban lévő lelőhelyek arányának megfelelően, például a gyepek és erdőművelés alatt lévő lelőhely 0,5 értékben a gyepek és 0,5 értékben az erdő terület-felhasználásánál kerültek számba vételre)

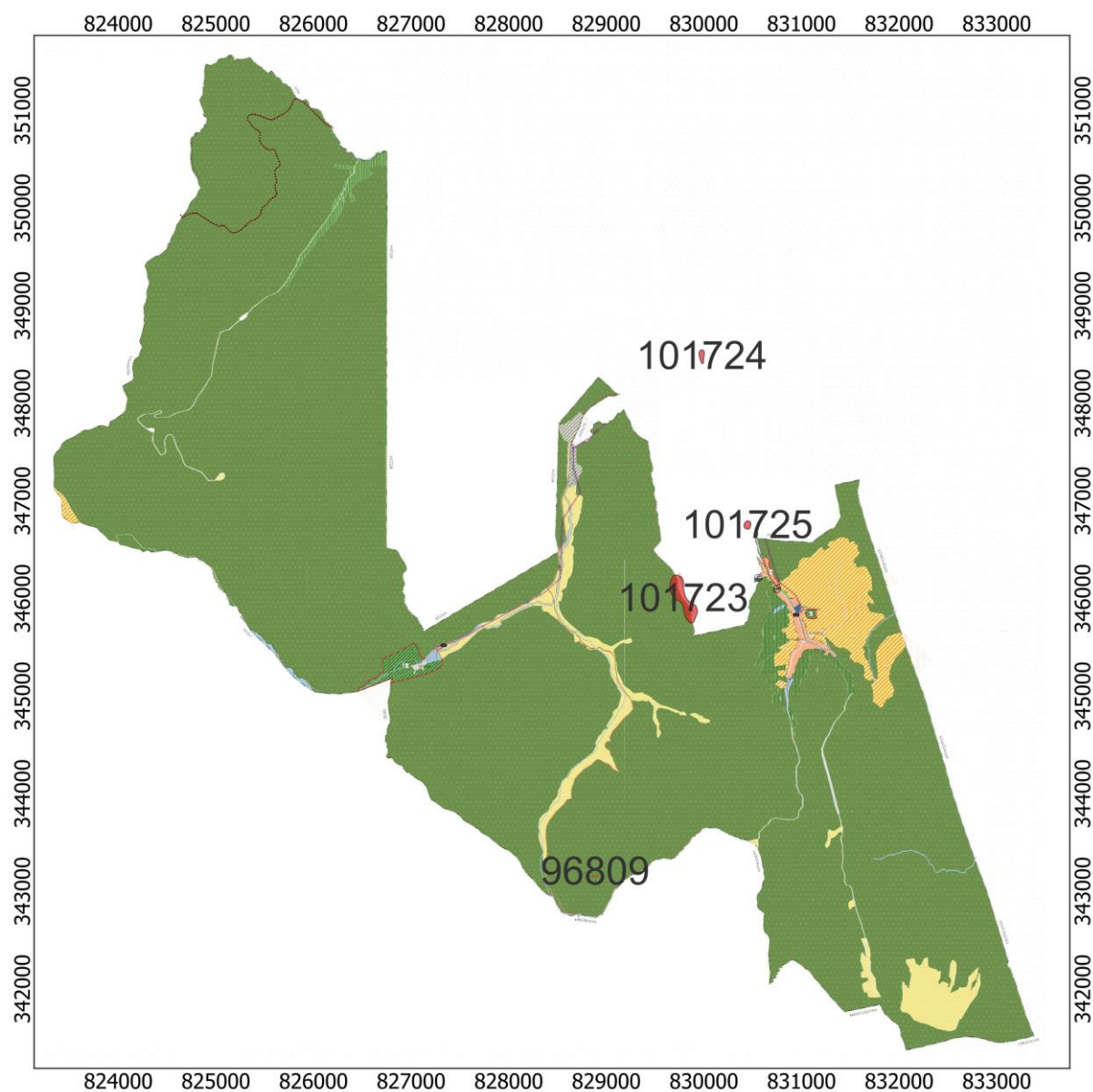
2.1.2 Változtatási szándékok

A fejlesztési terv a település jövőképeinek meghatározása mellett rögzíti azokat a közép- és hosszú távú célokat és feladatokat, amelyek a település a tervszerű, fenntartható és gazdaságos üzemeltetése és fejlődése érdekében megvalósítani szükséges:

NAGYHUTA - területhasználat módosító javaslatok	
BAZ-nak való megfeleltetés - kertes területhasználat felülvizsgálata	1
Lf jelű lakóterületbe átsorolás	2
Vízgazdálkodási területbe átsorolása a vízműveknek	3
Vízmű és hírközlési terület	4
Különleges területhasználat jelölése - erdészeti és lakó funkció	5
Közfürdői erdőbe sorolás a turisztikai helyszín okán	6
Mk-ból erdőbe sorolás a beerdősülés, valamint a BAZ és kataszternek való megfeleltetés	7
Turisztikai fejlesztés - pl. nomád tábor, jurta kemping	8
Vízgazdálkodási területbe átsorolása a Kemence-patakhoz	9
Má-ból mezőgazdasági tájgazdálkodási terület	10

2.2 Változtatási szándékok hatásai a régészeti örökségre

A fejlesztési tervben meghatározott további területhasználat módosító javaslatok, rövid- és középtávú akcióterületek nyilvántartott régészeti lelőhelyet nem érintenek. Jelenleg nem ismert olyan adat, amely szerint a Nagyhuta fejlesztési tervében meghatározott területhasználat módosító javaslatok, valamint rövid a középtávú akciótervek megvalósítása örökségvédelmi kockázattal járna.

Területhasználati módosítások és fejlesztési akcióterületek a régészeti lelőhelyek (piros) feltüntetésével

3. Értékvédelmi terv

Az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító általános szempontok és követelmények, valamint az önkormányzati feladatok meghatározása.

3.1. Az értékleltárban szerepeltetett régészeti értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények

A régészeti emlékek megmaradásának, feltárhatóságának, bemutathatóságának vagy pusztulásának lehetőségei a 2001. évi LXIV. törvény értelmében a régészeti örökség elemeit lehetőleg eredeti lelőhelyükön, eredeti állapotukban és eredeti összefüggéseikben kell megőrizni. A védelmükre irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző és csak szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenniük. Amennyiben a régészeti örökség elemeit eredeti összefüggésükből, a régészeti lelőhely területéről valamely oknál fogva mégis el szükséges mozdítani, arra csak régészeti feltárás keretében kerülhet sor.

A régészeti leletek jelenleg elsősorban a földfelszín alatt vannak. Ezért a jelenlegi állapot fenntartása általában biztosítja a még bolygatatlan régészeti leletek eredeti összefüggésben való megőrzését. Amennyiben ez az állapot bármilyen földmunkával járó beruházás megvalósítása végett változik, úgy a régészeti leletek szakszerű feltárása a fejlesztést megelőzően, a földmunkákhoz ütemezve lehetséges.

Ha a feltárás során országos jelentőségű régészeti objektum kerül napvilágra, úgy annak konzerválását, eredeti helyén való megőrzését, az építési kiviteli tervekbe beépítve kell biztosítani.

3.2. Az önkormányzati feladatok meghatározása

3.2.1. Folyamatok iránya, visszafordíthatósága

A régészeti lelőhelyek területének jelenlegi hasznosításából adódó károsan ható folyamatok lassítása, visszafordítása érdekében az ingatlantulajdonos, a helyi önkormányzat és az örökségvédelmi szakemberek (hatóság, múzeum) konstruktív együttműködése szükséges. Ellenkező esetben a negatív folyamatok visszafordíthatatlan károkat okozhatnak, amelyek a kulturális örökség elemeinek részleges vagy teljes megsemmisüléséhez vezethetnek.

3.2.2. Kárenyhítés lehetősége, költsége, illetve ellentételezésének lehetőségei

A régészeti lelőhelyek fokozatos állagromlásának lassítása, megállítása csak a helyi önkormányzat, a szakemberek (területileg illetékes vármegyei kormányhivatal örökségvédelmi irodája, vármegyei múzeum) és az érintett magánszemélyek vagy vállalkozások együttműködésével lehetséges.

A fejlesztési övezetben található régészeti lelőhelyen a tervezett beruházás megvalósulása esetén a régészeti emlékekben keletkező károk enyhítésére nincs, csupán megelőzésre van lehetőség. Ennek a törvény által előírt módja a régészeti lelőhely elkerülése, jogszabályi módon meghatározott elfedése, vagy a beruházást megelőző feltárása.

4. Összefoglalás

A régészeti lelőhelyek az emberiség és a magyarság történetének, települési viszonyainak, életmódjának fontos bizonyítékai, ezért mindenki részéről elvárt a nemzeti kulturális örökség iránti megbecsülés, a régészeti értékek megóvása és az örökségvédelmi törvények tiszteletben tartása.

Nagyhuta község közigazgatási területén egy nyilvántartott és egy nyilvántartott lelőhely található, amelyek általános törvényi védelem alatt állnak.

A fejlesztési tervben meghatározott további területhasználat módosító javaslatok, rövid- és középtávú akcióterületek nyilvántartott régészeti lelőhelyet nem érintenek. Jelenleg nem ismert olyan adat, amely szerint a Nagyhuta fejlesztési tervében meghatározott területhasználat módosító javaslatok, valamint rövid a középtávú akciótervek megvalósítása örökségvédelmi kockázattal járna.

Általánosságban fontos felhívni a figyelmet arra, hogy a törvényi szabályozás alapján régészeti lelet eredeti összefüggéséből csak régészeti feltárással mozdítható el. A régészeti feltárás költségei pedig azt terhelik, akinek a régészeti leletek eredeti összefüggésükből történő elmozdítása érdekében áll. Ennek pénz- és időbeli vonzatával minden esetben előzetesen, már a tervezés szakaszában számolni ajánlott, mivel a régészeti munkák tervezésének és a kivitelezésbe való ütemezésének elmaradása nagymértékben veszélyezteti a lelőhelyeket, ugyanakkor a nem megfelelően tervezett régészeti feladatellátás lassíthatja, vagy akár akadályozhatja is egy beruházás megvalósulását.

Másik fontos szabály, hogy amennyiben a területre vonatkozóan jogszabályban meghatározott nagyberuházás (pl. a bruttó 500 millió forintos értékhatárt meghaladó teljes bekerülési költségű beruházás) vagy kiemelt nagyberuházás tervezett, akkor Előzetes Régészeti Dokumentációt (ERD) kell készíteni. ERD készítésére valamint kiemelt nagyberuházások esetén a beruházáshoz kapcsolódó megelőző régészeti feltárás elvégzése és régészeti megfigyelés biztosítására a Magyar Nemzeti Múzeum jogosult

Végezetül, amennyiben a régészeti lelőhelynek vagy régészeti érdekű területnek nem minősülő területen földmunkák során váratlan régészeti lelet vagy emlék kerül elő, úgy haladéktalanul értesíteni kell a Borsod-Abaúj-Zemplén megyében régészeti feladatellátásra jogosult, miskolci székhelyű Herman Ottó Múzeumot.

* * *

A jelen hatástanulmány a készítés időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján készült! A nyilvántartott lelőhelyekről az Építési és Beruházási Minisztérium Építészeti Államtitkárság Építészetért és Műemlékvédelemért felelős Helyettes Államtitkársága vezet közhiteles nyilvántartást. Minden tervezett beruházás előtt javasolt a lelőhellyel való érintettségéről időben meggyőződni! A hatástanulmány alapjául szolgáló tervek módosítása vagy a tervezési terület bővítése esetén új hatásvizsgálat szükséges!

5. Nyilatkozat

Alulírott dr. Tankó Károly régész nyilatkozom, hogy a kulturális szakértői tevékenység folytatásának feltételeiről és a kulturális szakértői nyilvántartás vezetéséről szóló 19/2010. (IV. 23.) OKM rendeletben meghatározott kulturális szakértői tevékenység folytatására jogosító szakértői engedéllyel, az örökségvédelmi hatástanulmányról szóló 395/2012. (XII. 20.) Korm. rendelet régészet részsakterületen szakértői tevékenység végzésére szakértői jogosultsággal rendelkezem.

Nagyhuta község településtervezéséhez készített örökségvédelmi hatástanulmány régészeti szakági rész, az összeállítás időpontjában rendelkezésre álló adatok alapján, az örökségvédelmi jogszabályokkal és a hatósági előírásokkal összhangban készült. A tervezett változtatásokra vonatkozó javaslatok és megoldások az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak megfelelnek.

Budapest, 2024 szeptember 20.

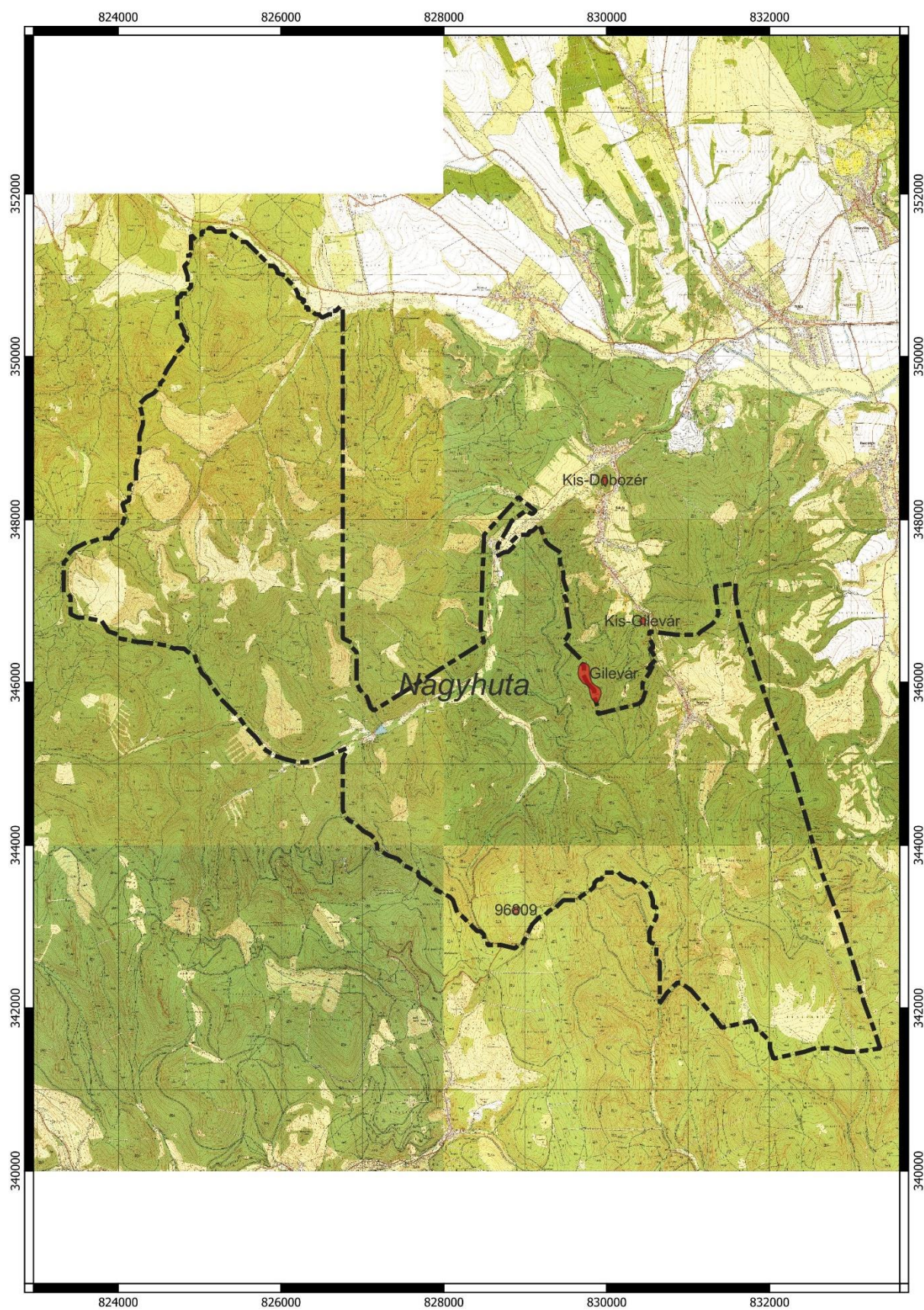

Dr. Tankó Károly

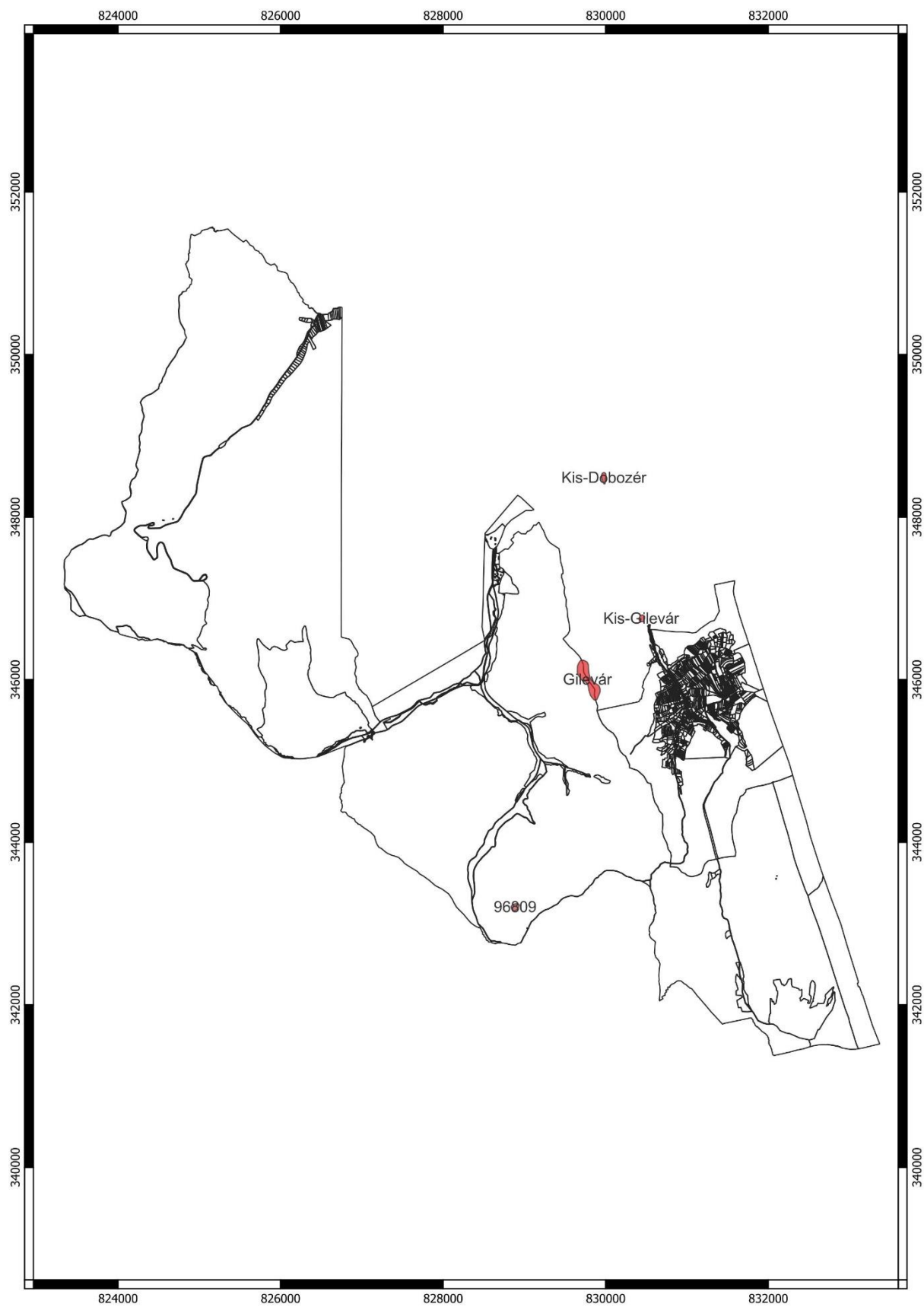
régész, örökségvédelmi szakértő

Szakértői engedély száma: OKM 289-5/2008

6. A régészeti lelőhelyek térképi ábrázolása

1. térkép: Régészeti lelőhelyek (pirossal jelölve) az EOVS térképszelvényeken

2. térkép: Régészeti lelőhelyek (pirossal jelölve) a település szerkezeti térképén

3. térkép: Régészeti lelőhelyek (pirossal jelölve) a települési ortofotón

7. Fényképek

1. fénykép: Gilevár néven nyilvántartott régészeti lelőhely

8. Hatályos örökségvédelmi jogi szabályozás rövid ismertetése

II.1. A régészeti lelőhelyekre, a régészeti kutatásra és a régészeti leletekre vonatkozó főbb jogszabályok:

2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről

2001. évi LXXX. törvény a jogellenesen kivitt kulturális javak visszaszolgáltatásáról

2001. évi XXVIII. törvény a lopott vagy jogellenesen külföldre vitt kulturális javak nemzetközi visszaadásáról szóló, Rómában, 1995. év június hó 24. napján aláírt UNIDROIT Egyezmény kihirdetéséről

1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről **(különösen a 38-49. §)**

1996. évi LIII. törvény a természet védelméről (különös tekintettel a földvárak és kunhalmok néven itt védett tájelemként szereplő lelőhelyekre)

1985. évi 21. törvényerejű rendelet a világ kulturális és természeti örökségének védelméről szóló, az Egyesült Nemzetek Oktatási, Tudományos és Kulturális Szervezete Általános Konferenciájának ülészakán Párizsban, 1972. november 16-án elfogadott Egyezmény kihirdetéséről

1979. évi 2. törvényerejű rendelet a kulturális javak jogtalan behozatalának, kivitelének és tulajdona jogtalan átruházásának megakadályozását és megelőzését szolgáló eszközökről szóló, az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetének Közgyűlése által Párizsban az 1970. évi november hó 14. napján elfogadott Egyezmény kihirdetéséről

1957. évi 14. törvényerejű rendelet a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában Hágában, 1954. évi május hó 14. napján kelt nemzetközi Egyezmény, valamint az ahhoz csatolt jegyzőkönyv (a kulturális javak háború idején megszállott területről való kivitelének tilalma tárgyában) kihirdetéséről

149/2000. (VIII. 31.) Korm. rendelet a Magyar Köztársaság Kormánya és az Európa Tanács tagállamai között, 1992. január 16-án kelt, Valettában aláírt, a régészeti örökség védelméről szóló Európai Egyezmény kihirdetéséről

47/2001. (III. 27.) Korm. rendelet a muzeális intézményekben folytatható kutatásról

191/2001. (X. 18.) Korm. rendelet az örökségvédelmi bírságról

2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról

362/2008. (XII.31.) Korm. rendelet a Nemzeti Hírközlési Hatóság eljárásában közreműködő szakhatóságok kijelöléséről, valamint egyes szakhatósági közreműködések megszüntetéséről és módosításáról.

39/2015. (III. 11.) Korm. rendelet a régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról

68/2018 (IV.9.) Korm. rendelet a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról

19/2010. (IV. 23.) OKM rendelet a kulturális szakértői tevékenység folytatásának feltételeiről és a kulturális szakértői nyilvántartás vezetéséről

14/2010. (XI. 25.) NEFMI rendelet a kulturális javak kiviteli engedélyezéséről

3/2009. (II. 18.) OKM rendelet a muzeális intézményekre vonatkozó szakfelügyelet rendjéről

2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről. Ennek 177. § (3) szerint, aki a kulturális örökség védett elemeit, gondatlanul megsemmisít, megrongál, elvisz, áthelyez vagy elmozdít, szabálysértést követ el.

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről. Ennek 358.§ szerint, aki kulturális javak körébe tartozó tárgy, régészeti lelőhely vagy műemlék megsemmisítésével vagy megrongálásával kárt okoz, az okozott kár mértékétől függően 1-5 évig terjedő szabadságvesztéssel sújtható.

II.2. A régészeti lelőhellyel érintett területeken követendő eljárások, jogok és kötelezettségek

1.) Miniszteri rendelet által kiemelten vagy fokozottan védetté nyilvánított régészeti lelőhelyek esetében a hatóság (vármegyei kormányhivatal örökségvédelmi irodájának) engedélye szükséges bármilyen, a talajt 30 cm-nél mélyebben bolygató, vagy a terület jellegét megváltoztató, egyébként engedélyhez nem kötött tevékenység végzéséhez. Ennek hiányában semmilyen munka nem végezhető. Egyebekben az adott területre a régészeti védelmet elrendelő miniszteri rendeletben (a korábbiak esetében határozatban) foglaltak szerint kell eljárni.

2.) Nyilvántartott régészeti lelőhelyek esetében, a 2001. évi LXIV. tv. alapján a régészeti lelőhelyek e törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak, továbbá a régészeti örökség elemeit lehetőleg

eredeti lelőhelyükön, eredeti állapotukban, eredeti összefüggéseikben kell megőrizni. A földmunkával járó fejlesztésekkel a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket el kell kerülni. A kulturális örökség védelme érdekében a köz- és magáncélú fejlesztéseket - így különösen a terület- és településfejlesztés, terület- és településrendezés, környezet-, természet- és tájvédelem és az ezzel kapcsolatos beruházások tervezését - e védelemmel összhangban kell végezni. Ha a lelőhely földmunkával való elkerülése a fejlesztés, beruházás költségeit aránytalanul megnövelné, vagy a beruházás máshol nem valósítható meg, a beruházással veszélyeztetett területet előzetesen fel kell tártani. Ennek részeként a lelőhelyen először próbafeltárást kell végezni. A régészeti érintettség mértékétől függően, bizonyos esetekben, a hatóság régészeti megfigyelést írhat elő. Nagyberuházások és kisajátítási törvényben meghatározott közérdekű cél esetén megelőző régészeti dokumentációt kell készíteni. Az előzetes régészeti dokumentáció elkészítésére a Magyar Nemzeti Múzeum jogosult. A régészeti feltárás költségeit annak kell fedeznie, akinek a régészeti leletek elmozdítása érdekében áll, azonban az előzetes régészeti dokumentáció elkészítéséhez szükséges régészeti feltárások költségei - nemzetgazdasági szempontból indokolt esetekben - a központi költségvetésből fedezhetőek. A régészeti feltáráshoz szükséges engedélyt a beruházónak a területileg illetékes múzeummal kell megkötönnie. Ez a régészeti gyűjtőkörrel rendelkező múzeum **Nagyhuta község esetében a Borsod-Abaúj-Zemplén megyében régészeti feladatellátásra jogosult, miskolci székhelyű Herman Ottó Múzeum**. A szerződés érvényességéhez a hatóság jóváhagyása szükséges. A törvény szerint megelőző régészeti feltárást a területileg illetékes múzeum, valamint a Magyar Nemzeti Múzeum végezhetnek.

Nyilvántartott régészeti lelőhelyen a lelőhely jelenlegi használati módját csak akkor kell korlátozni, ha annak folytatásától a lelőhely súlyosan károsodhat, vagy fennáll a megsemmisülés veszélye. Ugyanez vonatkozik a hatóság hozzájárulásával végzett tevékenységekre is: amennyiben előre nem látott örökségvédelmi érdek merül fel, vagy addig ismeretlen jelenség kerül napvilágra, úgy a végzett tevékenységet korlátozni kell. A hatóság a munka felfüggesztése esetén lehetősége van régészeti védelem megindítására, illetve annak megvalósulása esetén a kisajátítás kezdeményezésére.

A védelem alatt álló kulturális örökségi elemekben (védett vagy nyilvántartott régészeti lelőhelyek) vagy a leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése, megrongálása, vagy veszélyeztetése büntetendő cselekmény: örökségvédelmi bírság kiszabásával jár, ill. bizonyos esetekben e cselekedet a BTK hatálya alá esik.

3.) Régészeti érdekű területek, továbbá valamely tevékenység során bárhol újonnan észlelt régészeti lelőhely előkerülése esetében:

Régészeti érdekű területnek számít minden olyan területrészt, ahol régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető.

Az épített környezet alakításáról és védelméről 1997. évi LXXVIII. törvény 42. § (1) bekezdése szerint, ha az építési munka végzése során régészeti emlék kerül elő, a kivitelező köteles azt az építésügyi hatósághoz (járási hivatal vagy jegyző), valamint más hatáskörrel rendelkező hatósághoz haladéktalanul bejelenteni, és a lelőhelyet a hatósági intézkedésig érintetlenül hagyni.

Más szóval, amennyiben nem ismert és így hivatalosan nyilván nem tartott régészeti lelőhelyeken régészeti jelenség vagy lelet kerül elő, a végzett tevékenységet abba kell hagyni, és a helyszín vagy lelet őrzése mellett értesíteni kell a jegyzőt, aki a területileg illetékes múzeum és a hatóság szakmai bevonásáról köteles gondoskodni. A bejelentési kötelezettség a felfedezőt, az ingatlan tulajdonosát, az építtetőt és a kivitelezőt egyaránt terheli! A múzeum köteles a mentő feltárást haladéktalanul megkezdeni, és folyamatosan - az elvárható ütemben - végezni, az előkerült régészeti leletet ideiglenesen elhelyezni. A mentő feltáráshoz feltárási engedély nem szükséges. Ha a mentő feltárást nem lehet 30 nap alatt elvégezni, a hatóság ideiglenesen védetté nyilváníthatja a földterületet.

A nyilvántartásban nem szereplő régészeti lelőhelyben vagy az onnan származó leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése ugyancsak büntetendő cselekmény (BTK hatálya alá esik). A hatóság a rendeletben foglalt esetekben és tartalommal örökségvédelmi hatástanulmány elkészítéséhez kötheti szakhatósági állásfoglalásának megadását. A 2001. évi LXIV. törvény 66. § (2) bekezdés alapján készítenő hatástanulmányok tartalmi követelményeit a 395/2012. (XII.20.) Korm. rendelet melléklete tételesen meghatározza. A tanulmány elkészíttetése a beruházót terheli és készítésére kizárólag a rendeletben feljogosítottak vállalkozhatnak. Az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti szakterületi részét csak olyan személy készítheti, aki a 19/2010. (IV. 23) OKM rendelet 2. § (5) bekezdésében meghatározott feltételeket teljesíti. A hatástanulmány készítője jogosultságán túl arról is nyilatkozik, hogy a tervezett megoldás megfelel az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak.